t. LXXVII • nr 11/2024 (917) • DOI 10.33226/0137-5490.2024.11.7

GLOSY

Dr Ariel Mucha

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
ORCID: 0000-0001-5983-0752
e-mail: ariel.mucha@uj.edu.pl

Prawo właściwe dla czynności zarządu i reprezentacji spółki formalnie zagranicznej – glosa do Wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 25.04.2024 r. w sprawie C-276/22

Law applicable to management and representation of a formally foreign company – comments to the judgment of the Court of Justice of 25 April 2024 in Case C-276/22

Streszczenie

W dniu 25.04.2024 r. Trybunał Sprawiedliwości wydał wyrok w sprawie C-276/22, STE S.a.r.l. (dalej: wyrok C-276/22 lub wyrok w sprawie STE S.a.r.l.), wszczętej na skutek pytania prejudycjalnego zadanego przez włoski Najwyższy Sąd Kasacyjny — Corte suprema di cassazione. Trybunał w swoim orzeczeniu rozstrzygnął, że sprzeczne z unijną swobodą przedsiębiorczości (art. 49 i 54 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; dalej: TFUE) jest stosowanie w sposób generalny przepisów państwa członkowskiego do oceny skuteczności czynności zarządu spółki mającej siedzibę w innym państwie członkowskim. Oceny tej nie zmienia okoliczność, że spółka prowadzi główną część swojej działalności w państwie innym niż państwo jej założenia. Orzeczenie to potwierdza restrykcyjne podejście Trybunału do stosowania krajowego prawa do spółek formalnie zagranicznych. W rezultacie orzeczenie to ma znaczenie dla możliwości podejmowania transgranicznej działalności bez niektórych barier mających swoje źródło w prawie państwa miejsca faktycznej siedziby spółki. Nie oznacza to jednak, że takie bariery w ogóle nie istnieją, w szczególności jeżeli wynikają z reguł prawa upadłościowego lub przepisów o czynach niedozwolonych. Celem glosy jest zatem analiza argumentacji Trybunału oraz przedstawienie możliwych następstw zapadłego wyroku dla spółek funkcjonujących na obszarze unijnego jednolitego rynku.

Słowa kluczowe: prawo właściwe dla czynności zarządu spółką, swoboda przedsiębiorczości, C-276/22, spółki formalnie zagraniczne

Abstract

On 25 April 2002, the Court of Justice (hereinafter: the Court or the Court of Justice) delivered a judgment in Case C-276/22 Edil Work 2 Srl, which had been brought by the Italian Court of Cassation (Corte suprema di cassazione) on the basis of a preliminary question. In its judgment, the Court ruled that it is contrary to the EU freedom of establishment (Articles 49 and 54 of the Treaty on the Functioning of the European Union) to apply generally the rules of a Member State to assess the effectiveness of the activities of the board of directors of a company established in another Member State but which carries out the main part of its activities in the first Member State. This provision is important for the ability of companies to carry out cross-border activities without being hindered by the law of the country in which the actual activity is carried out. The aim of this article is therefore to analyse the Court's reasoning and to outline the possible consequences of the judgment for companies operating on the single market.

Keywords: law applicable to company management, freedom of establishment, C-276/22, formal foreign companies

JEL: K12, K15, K22, K39

creative commons
Uznanie autorstwa 3.0 Polska

Generalne uwagi o mobilności spółek w UE

Swoboda przedsiębiorczości, której podstawę normatywną dla spółek założonych na obszarze jednolitego rynku UE stanowi art. 49 w zw. z 54 TFUE, umożliwia założenie spółki w dowolnym państwie członkowskim bez względu na to, w którym państwie prowadzona jest główna działalność takiej spółki, o ile pozwala na to prawo państwa założenia spółki[1]. Następnie każda spółka po utworzeniu jest uprawniona do zmiany państwa inkorporacji[2] poprzez przeprowadzenie operacji transgranicznej reorganizacji – łączenia, podziału lub przekształcenia, które obecnie są w znacznej mierze zharmonizowane na gruncie unijnego prawa wtórnego (Oplustil & Mucha, 2020)[3]. Ponadto Trybunał Sprawiedliwości nakazał państwom członkowskim uznanie spółki utworzonej za granicą i to niezależnie od miejsca, w którym znajduje się główna działalność spółki (perspektywa państwa przyjmującego)[4]. Wskazane przepisy prawa unijnego oraz orzecznictwo TS nie zmieniają jednak fundamentalnej dla międzynarodowego prawa spółek zasady, że spółki pozostają „tworami prawa poszczególnych państw członkowskich"[5], a więc ich istnienie nie odrywa się od porządku prawnego państwa, z którego spółka wywodzi swoją podmiotowość prawną.

W pewnych okolicznościach można jednak kwestionować prawo spółki do skorzystania ze swobody przedsiębiorczości z uwagi na stwierdzenie nadużycia[6], bądź zastosować przepisy, których wprowadzenie służyło ochronie nadrzędnych względów interesu publicznego i było to adekwatne i niezbędne do realizacji założonego celu (test proporcjonalności)[7]. Wynikająca z powyższych uwag swoboda spółek wyboru prawa właściwego dla relacji korporacyjnych może być również ograniczona z uwagi na zakwalifikowanie danej kwestii jako niepodlegającej prawu spółek (*lex societatis*), lecz przykładowo prawu upadłościowemu (*lex concursus*)[8] lub prawu właściwemu dla zobowiązań pozaumownych[9]. W tego rodzaju sytuacjach przynajmniej w pewnym zakresie działalność i funkcjonowanie spółki będą oceniane z perspektywy innego reżimu prawnego, aniżeli przepisy obowiązujące w państwie siedziby spółki.

Przedstawione wyżej wypowiedzi TS nie doprowadziły do wyjaśnienia wszelkich problemów związanych z działalnością spółek na obszarze jednolitego rynku. Z tego powodu w ostatnim czasie pojawiło się kolejne orzeczenie, które zostało wydane na skutek pytań prejudycjalnych zadanych przez włoski Najwyższy Sąd Kasacyjny (Oplustil, 2024; Stiegler, 2024; Luca, 2024). W dalszej części opracowania zostanie przedstawiony stan faktyczny tej sprawy. Następnie zostaną omówione najważniejsze tezy opinii wydanej przez rzecznik generalną L. Medinę oraz samego wyroku C-276/22, STE S.a.r.l. W ostatniej części zamieszczono ocenę i konsekwencje stanowiska przyjętego przez Trybunał.

Stan faktyczny w sprawie STE S.a.r.l.

Spółka STE S.a.r.l. jest spółką z ograniczoną odpowiedzialnością prawa luksemburskiego, która powstała w 2004 r. w wyniku transgranicznego przekształcenia włoskiej spółki STE Srl. Spółka ta była kontrolowana przez wspólnika – F.F. (za pośrednictwem STA S.r.l.) oraz jego małżonkę (TSUE, 2023, przypis 4). Przedmiotem działalności spółki było zarządzanie znajdującym się w pobliżu Rzymu kompleksem nieruchomości pod nazwą *Castello di Tor Crescenza* (zwany dalej Zamkiem)[10]. Kluczowym zdarzeniem z perspektywy sprawy poddanej pod ocenę Trybunału było ustanowienie 30.08.2010 r. przez jedynego członka zarządu STE S.a.r.l. pełnomocnika ogólnego (*mandataire général*) w osobie F.F. Jego upoważnienie obejmowało wykonywanie „w Wielkim Księstwie Luksemburga i za granicą, w imieniu i na rachunek spółki, wszelkich niezbędnych czynności i transakcji, bez wyjątków i wyłączeń, w granicach przedmiotu działalności spółki"[11]. Efektem działań pełnomocnika było przeniesienie w 2012 r. Zamku aportem do włoskiej spółki ST S.r.l., która następnie przeniosła go do Edil Work 2, włoskiej spółki kontrolowanej przez F.F. W 2013 r. STE S.a.r.l. wniosła pozew do Tribunale di Roma przeciwko spółkom ST i Edil Work 2, wnosząc o stwierdzenie nieważności obu czynności przeniesienia z powodu nieważności udzielenia pełnomocnictwa F.F.[12] Dopiero sąd II instancji Corte d'appello di Roma ocenił, że zastosowanie w sprawie powinien znaleźć art. 25 ust. 1 zd. 2 legge 218/1995 (włoska ustawa Prawo prywatne międzynarodowe)[13], zawierający wyjątek od reguły, że kryterium ustalenia prawa właściwego dla spółki jest miejsce jej utworzenia. Zgodnie ze wskazanym przepisem – jednostronną normą kolizyjną – prawo włoskie ma zastosowanie do spółki, która jest zarejestrowana w innym państwie, lecz posiada siedzibę zarządu lub jej główny przedmiot działalności we Włoszech. *In casu* cały majątek STE S.a.r.l. w postaci Zamku był położony we Włoszech. W rezultacie włoski sąd apelacyjny uznał, że udzielenie ogólnego umocowania do sprawowania zarządu majątkiem spółki stanowiło naruszenie art. 2381 akapit 2 włoskiego kodeksu cywilnego (Codice civile)[14]. Przepis ten stanowi, że zarząd spółki może przekazać swoje uprawnienia jedynie członkom samego zarządu (TSUE, 2023, pkt 9). W konsekwencji udzielenie pełnomocnictwa ogólnego osobie trzeciej – F.F. przez członka zarządu było nieważne. Podobnie w związku z tym należało ocenić dwie późniejsze czynności z udziałem F.F., polegające na zbyciu Zamku do innych spółek. Spór w sprawie sprowadzał się zatem do ważności przeniesienia własności nieruchomości, której ocena zależała od kwestii wstępnej, tj. skuteczności umocowania do dokonania tej czynności przez pełnomocnika spółki zbywającej. Gdyby zastosowanie w tym przypadku miało prawo luksemburskie, zawarte umowy sprzedaży byłyby ważne z uwagi na dopuszczalność udzielenia takiego pełnomocnictwa; odwrotnie, gdyby zastosowanie miało prawo włoskie, umowy byłyby nieważne w związku z przepisem, zgodnie z którym pełnomocnictwo ogólne może zostać udzielone wyłącznie członkom zarządu spółki.

Wyrok Corte d'appello di Roma został zakwestionowany w drodze skargi kasacyjnej. W trakcie postępowania Corte suprema di cassazione wyraził wątpliwość co do zgodności z prawem unijnym rozstrzygnięcia kolizyjnego co do prawa właściwego dla kwestii sposobu sprawowania zarządu i czyn-

ności organizacyjnych spółki formalnie zagranicznej. W tych okolicznościach Corte suprema di cassazione wystąpił do TS z pytaniem, czy zastosowania prawa krajowego do czynności zarządu spółki formalnie zagranicznej, która to czynność ma istotny wpływ na działalność i funkcjonowanie spółki, nie jest sprzeczne z unijną swobodą przedsiębiorczości[15].

Opinia rzecznik Mediny

Rzecznikiem generalnym w sprawie została ustanowiona L. Medina. W pierwszej kolejności rzecznik przedstawiła uwagi wyjaśniające co do przedmiotu sprawy. W opinii rzecznik głównym problemem w sprawie pozostaje to, czy „zastosowanie prawa włoskiego – w związku z »głównym przedmiotem działalności« jako łącznikiem – do czynności zarządu i czynności organizacyjnych spółki z siedzibą w innym państwie członkowskim (innym niż państwo utworzenia) stanowi ograniczenie korzystania z podstawowej wolności" (TSUE, 2023, pkt 27). W związku z tym sprawa STE S.a.r.l. nawiązuje do orzecznictwa Trybunału w takich sprawach jak Überseering lub Inspire Art., a nie orzeczenia w sprawie Polbud (TSUE, 2023, pkt 23–26). Zatem problemem w sprawie stała się ocena ograniczenia nakładanego na spółkę zagraniczną działającą na terenie państwa przyjmującego.

Dalsze uwagi rzecznik zmierzały do ustalenia, która ze swobód – przedsiębiorczości lub przepływu kapitału – ma zastosowanie w sprawie. Samo bowiem nabywanie i zbywanie nieruchomości stanowi przejaw działalności inwestycyjnej objętej swobodą przepływu kapitału. Trafnie jednak rzecznik zauważyła, że istotą sprawy jest ważność przyznania przez członka zarządu uprawnień osobie trzeciej, które to zagadnienie przynależy do materii zarządzania i organizacji spółki (TSUE, 2023, pkt 30). Kwestia ta ma charakter wstępny wobec zagadnienia ważności przeniesienia własności nieruchomości, która to w świetle prawa unijnego oceniana byłaby na gruncie swobody przepływu kapitału (TSUE, 2023, pkt 33).

W dalszej kolejności rzecznik przypomina standard oceny przepisów krajowych z perspektywy unijnej swobody przedsiębiorczości. Zgodnie z art. 49 akapit drugi TFUE w związku z art. 54 TFUE zakazane jest nie tylko dyskryminacyjne traktowanie spółek korzystających z tej swobody, ale również stosowanie wszelkich środków utrudniających lub zniechęcających do korzystania z tej swobody (TSUE, 2023, pkt 33)[16]. W analizowanej sprawie środkiem, który potencjalnie prowadzić miał do ograniczenia swobody przedsiębiorczości, stał się, zdaniem rzecznik, mechanizm kolizyjny nakazujący stosować prawo włoskie do spółek zagranicznych z zarządem lub całkowitą działalnością położoną na terenie Włoch. Taki środek może utrudniać i czynić mniej atrakcyjnym korzystanie ze swobody przedsiębiorczości (TSUE, 2023, pkt 43). W ocenie rzecznik prawo włoskie prowadzi do niekorzystnej dla spółki zagranicznej sytuacji przestrzegania przez zarząd wymogów przewidzianych przez ustawodawstwo państwa członkowskiego pochodzenia i ustawodawstwo państwa członkowskiego, w którym znajduje się siedziba zarządu lub główny przedmiot działalności (TSUE, 2023, pkt 47). W tym miejscu rzecznik jednak dodaje, że w istocie w sprawie na swobodę przedsiębiorczości powołuje się nie spółka luksemburska, ale jej kontrahenci, którzy nabyli Zamek (TSUE, 2023, pkt 48). Dla nich bowiem zastosowanie prawa włoskiego do oceny czynności dokonanej przez spółkę oznaczałoby unieważnienie umowy sprzedaży Zamku, a w szerszej perspektywie stwarzałoby to zagrożenie dla pewności obrotu. W rezultacie Rzecznik uznała, że swoboda przedsiębiorczości chroni nie tylko podmiot bezpośrednio powołujący się na swobodę, ale również inne osoby, jeżeli wymaga tego zasada skuteczności prawa unijnego. Innymi słowy, swoboda przedsiębiorczości stwarza pewien obiektywny stan prawny, który nie może być całkowicie zależny od jednostronnej decyzji podmiotu bezpośrednio uprawnionego. W ten sposób spółka nie może powoływać się na prawo unijne lub naruszające je prawo krajowe wedle swojego wyboru, gdyż taka sytuacja zagrażałaby interesom kontrahentów spółki (TSUE, 2023, pkt 51). Dodatkowo jednym z celów swobody przedsiębiorczości jest zapewnienie pewności co do przynależności spółki do określonego porządku prawnego. Zrealizowanie tego celu wymaga, aby na swobodę mogli się powołać również kontrahenci spółki (TSUE, 2023, pkt 52).

W związku ze stwierdzeniem ograniczenia swobody przedsiębiorczości rzecznik zbadała, czy jest ono uzasadnione celem ochrony nadrzędnych względów interesu ogólnego, a także czy takie ograniczenie wynika ze środków odpowiednich dla realizacji danego celu i nie wykracza poza to, co jest niezbędne dla jego osiągnięcia (TSUE, 2023, pkt 53). W pierwszej kolejności wskazana została ochrona wspólników jako wartość nadrzędna. Rzecznik zauważyła jednak, że trudno znaleźć w ramach reguły kolizyjnej nakazującej stosowanie prawa rzeczywistej siedziby spółki ochrony wspólników spółki. Również zakaz przekazywania osobom trzecim uprawnień w zakresie zarządu nad majątkiem spółki wydaje się chronić przede wszystkim kompetencje zarządu, a nie samych wspólników. W dalszej kolejności rzecznik podkreśliła, że środek zastosowany w sprawie nie spełnia wymogu niezbędności, gdyż nie uwzględnia tego, czy prawo siedziby rejestrowej spółki nie przewiduje środków, które w sposób wystarczający zapewniają ochronę spółki (TSUE, 2023, pkt 58). Rzecznik nie dopatrzyła się także w zachowaniu samej spółki luksemburskiej i jej funkcjonariuszy nadużycia. Sam mechanizm kolizyjny w postaci zastosowania łącznika siedziby rzeczywistej spółki prowadziłby do ustanowienia ogólnego domniemania nadużycia i w ten sposób byłby nieproporcjonalny do realizacji celów w postaci przeciwdziałania tego rodzaju praktykom (TSUE, 2023, pkt 61). Innymi słowy art. 25 ust. 1 zdanie drugie ustawy 218/1995 nie przewiduje żadnych szczegółowych kryteriów, które pozwalałyby na rozróżnienie sytuacji dopuszczalnych i tych, które naruszają integralność prawa unijnego lub krajowego.

W rezultacie rzecznik stwierdziła, że TS powinien uznać, że swoboda przedsiębiorczości nie pozwala państwu członkowskiemu na stosowanie przepisów kolizyjnych, których skutkiem byłaby ocena na gruncie własnego prawa czynno-

ści zarządu spółki utworzonej na gruncie prawa innego państwa tylko na tej podstawie, iż spółka ta posiada główny przedmiot działalności na terenie państwa przyjmującego.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości

Rozważania TS w zakresie odpowiedzi na zadane pytanie prejudycjalne rozpoczynają się od przypomnienia podstawowych uprawnień wynikających ze swobody przedsiębiorczości, a przede wszystkim prawa do założenia spółki w dowolnym państwie członkowskim i podleganiu prawu tego państwa w zakresie zarządzania spółką. Ponadto spółka może prowadzić działalność w każdym innym kraju, pod warunkiem że nie utraci swojej podmiotowości prawnej na gruncie prawa państwa założenia[17]. Z tego powodu czynności zarządu luksemburskiej spółki, która całą swoją działalność prowadzi na terenie Włoch, podlegają ocenie z perspektywy swobody przedsiębiorczości[18].

Trybunał, dokonując oceny zgodności przepisów włoskich ze wspomnianą swobodą, podobnie jak rzecznik generalna skupił się na kwestii tego, czy regulacje te czynią korzystanie ze swobody mniej atrakcyjnym dla spółki założonej w innym państwie członkowskim. Zdaniem TS stosowanie prawa krajowego do czynności zarządu spółką zagraniczną utrudnia zarządzanie taką spółką, gdyż obliguje dyrektorów spółki do przestrzegania dwóch odrębnych porządków prawnych[19]. W rezultacie konieczne staje się zbadanie, czy tego rodzaju ograniczenie może być uzasadnione w świetle testu proporcjonalności[20]. Wprawdzie TS uznał, że środek krajowy może, nawet jeżeli jest to dosyć wątpliwe, służyć ochronie interesów wierzycieli, wspólników mniejszościowych i pracowników, to jednak mechanizm kolizyjny wprowadzony w prawie włoskim ma charakter ogólny i znajduje zastosowanie w sytuacji każdej spółki zagranicznej prowadzącej działalność lub zarządzanej z terenu Włoch. Prawo tego kraju nie uwzględnia okoliczności konkretnej sprawy, w tym charakteru czynności dokonanej w imieniu spółki oraz wpływu tej czynności na funkcjonowanie spółki. Ponadto ocena niezbędności powinna uwzględniać treść ustawodawstwa państwa członkowskiego, w którym dana spółka została utworzona, które to prawo może zawierać przepisy chroniące interesariuszy spółki[21]. W rezultacie środek ten nie pozwala na zbadanie, czy w konkretnej sytuacji dochodzi do naruszenia interesów określonych osób, a więc wykracza poza to, co jest niezbędne dla ich ochrony[22].

Trybunał nie zgodził się również z twierdzeniami rządu włoskiego, że oceniane regulacje mogą służyć przeciwdziałaniu nadużyciom. W opinii TS reguła stosowania krajowego standardu do zarządzania spółką formalnie zagraniczną stanowi środek „systematycznego stosowania prawa włoskiego", z którym wiąże się ogólne domniemanie nadużycia przez tego rodzaju spółkę. Tymczasem utworzenie spółki w zgodzie z ustawodawstwem państwa członkowskiego w celu korzystania z przepisów tam obowiązujących samo w sobie nie stanowi nadużycia, o czym przesądził TS w sprawach Centros oraz Polbud[23].

Nas skutek powyższych rozważań Trybunał doszedł do wniosku, że regulacje włoskiego prawa kolizyjnego naruszają swobodę przedsiębiorczości, gdyż ich stosowanie nie ogranicza się wyłącznie do sytuacji ochrony uzasadnionych interesów określonych podmiotów lub przeciwdziałania konkretnym przypadkom nadużyć, czego wymaga zasada proporcjonalności[24].

Komentarz do wyroku Trybunału w sprawie STE S.a.r.l.

Ogólny zarys problemów związanych ze sprawą STE S.a.r.l.

Wyrok w sprawie spółki STE S.a.r.l. dotyka problemu oceny zgodności z prawem unijnym stosowania przez państwo członkowskie własnych przepisów wobec spółek założonych w innym państwie członkowskim. Z perspektywy spółki oznaczało to ograniczenie możliwości wyboru prawa właściwego dla stosunków wewnętrznych (*internal affairs*) i konieczność dostosowania sposobu zarządzania spółką do reguł obowiązujących w państwie przyjęcia (*host Member State*). Jak trafnie zauważył Trybunał, spółka stawiana jest wtedy w niekorzystnej sytuacji przymusu przestrzegania różnych porządków prawnych w zakresie prowadzenia jej wewnętrznych spraw. W tak ogólnie zarysowanym problemie, który dosyć jednoznacznie został oceniony przez TS, pojawia się kilka kwestii, które obrazują wątpliwości wynikające z europejskiego prawa dla spółek prowadzących transgraniczną działalność gospodarczą. W szczególności dotyczy to spółek formalnie zagranicznych, które skorzystały z możliwości stosowania arbitrażu regulacyjnego polegającego w tej sytuacji na wyborze prawa właściwego dla spółki, bez żadnego związku gospodarczego z krajem założenia. Po pierwsze, wyrok w sprawie STE S.a.r.l. zaistniał przede wszystkim na skutek braku ujednolicenia prawa właściwego dla spółek w porządku unijnym poprzez przyjęcie stosownego rozporządzenia (Gerner-Beuerle i in., 2020). W efekcie państwa członkowskie samodzielnie ustalają tego rodzaju przepisy, co może istotnie utrudniać prowadzenie transgranicznej działalności gospodarczej. Po drugie, orzeczenie w sprawie STE S.a.r.l. odnosi się wyłącznie do oceny problemu zdefiniowanego jako wyznaczenie prawa właściwego dla kwestii zarządzania i umocowania do działania w imieniu spółki. Nie ulega jednak wątpliwości, że w szerszym ujęciu sprawa w istocie dotyczyła pozbawienia spółki jedynego przedmiotu majątkowego o znacznej wartości. Taka sytuacja może być przedmiotem zainteresowania nie tylko prawa spółek, ale również innych gałęzi prawa, jak chociażby prawa upadłościowego lub regulacji czynów niedozwolonych (deliktów). Można zatem uznać, że wyrok w sprawie STE S.a.r.l. dotyka jedynie wąsko określonego zagadnienia, nie rozwiewając jednak wielu innych wątpliwości. Po trzecie, TS zwrócił uwagę na to, że w ramach oceny proporcjonalności środków ograniczających swobodę przedsiębiorczości trzeba uwzględniać treści prawa, które ma zastosowa-

nie do spółki w związku z miejscem jej rejestracji (inkorporacji). Uwaga ta, chociaż mająca charakter *obiter dictum*, może mieć istotne znaczenie dla interpretacji prawa pierwotnego, o czym szerzej wraz z innymi tu zarysowanymi kwestiami w dalszej części opracowania.

Problem braku ujednolicenia przepisów kolizyjnych

Nie ulega wątpliwości, że sprawa spółki STE S.a.r.l. nie stałaby się przedmiotem oceny TS, gdyby w prawie unijnym doszło do ujednolicenia przepisów kolizyjnych prawa spółek. Taka regulacja przesądzałaby, że kwestia zarządu i reprezentacji spółki wchodzi w zakres statutu personalnego spółki, a więc prawa wyznaczonego przez siedzibę rejestrową (statutową) spółki[25]. Przede wszystkim jednak precyzowałaby, że zagadnienia te wykazują nierozerwalny związek z funkcjonowaniem i działalnością spółki i dlatego powinny zostać poddane „jednemu statutowi" lex societatis[26]. W rezultacie wszelkie rozważania na temat pozostawienia kwestii ważności umów sprzedaży nieruchomości prawu właściwemu dla położenia nieruchomości (*lex rei sitae*) oraz możliwości wprowadzenia jednostronnej reguły kolizyjnej poddającej pewien wycinek funkcjonowania spółki prawu miejsca prowadzenia działalności (siedziba rzeczywista) byłyby bezprzedmiotowe. Należy przy tym pozytywnie ocenić argumentację zaprezentowaną przez rzecznik generalną i TS, którzy wobec przedstawienia im tego rodzaju wątpliwości trafnie doszli do wniosku, że występujący w sprawie problem należy ograniczyć do kwestii zastosowania prawa włoskiego do spółki zarejestrowanej w innym państwie członkowskim[27]. Z tej perspektywy bez znaczenia pozostał też fakt, że luksemburska spółka STE powstała w wyniku transgranicznego przekształcenia, gdyż to zdarzenie nie miało żadnego bezpośredniego wpływu dla późniejszej próby zastosowania wobec tej spółki przepisów włoskich.

Pomimo braku wyżej wskazanych przepisów prawa wtórnego Trybunał uzyskał podobny rezultat poprzez poddanie skutków działania włoskiego mechanizmu kolizyjnego ocenie z perspektywy norm prawa pierwotnego – swobody przedsiębiorczości. Zasadnie również Trybunał odwołał się w tym miejscu do testu proporcjonalności, który zakłada możliwość ograniczenia uprawnień wynikających z prawa pierwotnego, jeżeli wymaga tego ochrona nadrzędnych względów interesu ogólnego. Wprawdzie w warunkach przedstawionej sprawy test ten wypadł negatywnie, co wobec ogólnego i systematycznego oddziaływania mechanizmu kolizyjnego nie powinno ulegać większym wątpliwościom, to Trybunał sformułował pewne dodatkowe wytyczne w zakresie oceny środków krajowych. Ograniczenie swobody przedsiębiorczości może być uznane w zakresie jego niezbędności do osiągnięcia założonego celu (proporcjonalność *sensu stricto*), jeżeli: 1) środek krajowy nakazuje zbadać istnienia w konkretnym przypadku ryzyka naruszenia interesów wierzycieli, akcjonariuszy mniejszościowych lub pracowników; oraz 2) uwzględniona została treść prawa państwa, w którym dana spółka została utworzona, w zakresie środków pozwalających na ochronę w sposób wystarczający określone interesy[28]. Trybunał dodał, że ocena środków krajowych może zależeć od ich rodzaju, a także przykładowo od struktury udziałowej spółki. O ile ta pierwsza wskazówka niewiele wyjaśnia, to rzeczywiście istnienie chociażby akcjonariusza większościowego może prowadzić do zwiększenia ryzyka powstania konfliktu i zagrożenia interesów mniejszości.

Przedstawione wytyczne mogą stać się pewnym punktem odniesienia dla państw członkowskich w ramach procesu tworzenia środków ochrony krajowych interesariuszy wobec braku ujednolicenia prawa na poziome unijnym. Wynika z nich, że mechanizmy kolizyjne skupiające się na poszukiwaniu prawa właściwego na bazie generalnych kryteriów ze swojej natury nie pozwalają na badania konkretnych sytuacji ryzyka zagrożenia określonych interesów. W szczególności uwaga ta znajduje zastosowanie do występującej na gruncie międzynarodowego prawa spółek tzw. teorii siedziby rzeczywistej, której celem jest generalne powiązanie spółki z prawem państwa miejsca zarządzania lub prowadzenia głównej działalności (Opalski & Wiśniewski, 2017, s. 336–346).

Dopiero odpowiednio skonstruowane normy merytoryczne, które znajdują zastosowanie w konkretnych okolicznościach, mogą stać się dopuszczalnym rozwiązaniem. Z perspektywy prawa unijnego nic nie stoi na przeszkodzie, aby nadać im przy tym charakter przepisów wymuszających swoje zastosowanie, a więc stosować je niezależnie od wskazania kolizyjnego. Bazując na stanie faktycznym sprawy STE S.a.r.l., można przykładowo wskazać, że przepisy umożliwiające uznanie czynności przeniesienia własności nieruchomości za bezskuteczne wobec wierzycieli spółki STE S.a.r.l. byłyby prawdopodobnie zgodne z prawem unijnym, gdyby podstawą takiej decyzji o bezskuteczności było stwierdzenie wystąpienia konkretnych zdarzeń świadczących o dokonaniu tej czynności z pokrzywdzeniem wierzycieli[29].

Problem kwalifikacji kolizyjnej

Oceniając znaczenie wyroku w sprawie STE S.a.r.l., trzeba zauważyć, że odnosi się ono do bardzo konkretnego problemu, który w świetle dotychczasowego orzecznictwa nie powinien był wzbudzić istotnych wątpliwości. Przedmiotem rozważań były regulacje kolizyjne, których działanie i skutki podlegają, tak jak każdy inny środek prawa krajowego, ocenie z perspektywy zgodności ze swobodami przyznanymi na gruncie traktatów unijnych. Zarówno prawo wyboru przez spółkę prawa właściwego dla określenia reguł wewnętrznej organizacji i funkcjonowania, jak i poddanie krajowych prób ograniczenia tego prawa restrykcyjnemu testowi proporcjonalności ma swoje potwierdzenie w linii orzeczniczej TS, która kształtowała się w obszarze mobilności spółek na przestrzeni ostatnich 25 lat, o czym była mowa na początku opracowania. W szerszej perspektywie wykraczającej poza prawo spółek w ostatnich latach podejście TS do stosowania krajowego standardu oceny zachowania dyrektorów spółek zagranicznych istotnie różniło się jednak od tego zaprezentowanego w komentowanym orzeczeniu. Różnica w podej-

ściu ma swoje uzasadnienie normatywne, jednakże z perspektywy funkcjonowania spółek na jednolitym rynku może budzić uzasadnione zastrzeżenia.

W wyroku w sprawie Kornhaas TS ograniczył skuteczność funkcjonowania tzw. spółek skrzynek pocztowych (*letter-box companies*) na jednolitym rynku. Problem zaistniały w tej sprawie można sprowadzić do możliwości zastosowania niektórych przepisów prawa niemieckiego związanych z odpowiedzialnością członków organów kierowniczych wobec dyrektorów (niewypłacalnej) spółki założonej w innym państwie członkowskim (Szydło, 2017). Z samego wyroku TS wynika, że choć spółka formalnie zagraniczna podlega przepisom korporacyjnym obowiązującym w państwie swojej rejestracji, to jednak mogą do niej znaleźć zastosowanie przepisy krajowe państwa jej rzeczywistej działalności (*in casu*: przepisy o odpowiedzialności zarządców spółki), jeżeli mogą być one przypisane statutowi upadłościowemu – *lex fori concursus* (Mucha, 2020, s. 152 i n.). Nie ulega zatem wątpliwości, że Trybunał zdecydował w tej sytuacji o możliwości poddania działania zarządu spółki dwóm odrębnym porządkom prawnym i standardom oceny decyzji podejmowanych przez dyrektorów spółki. Trybunał nie uznał przy tym, aby znaczenie dla oceny sprawy miały regulacje brytyjskie[30], a w szczególności to, czy pozwalają one chronić określone osoby w podobny sposób jak rozwiązania niemieckie (Ringe, 2017, s. 274). Problemem zatem dla TS w sprawie było jedynie rozgraniczenie statutu korporacyjnego od upadłościowego, bez odwołania się do testu proporcjonalności w jakimkolwiek zakresie.

W ostatnim czasie Trybunał w sprawie BMA AG wypowiedział się także co do krajowych reguł odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego opartych na ogólnej zasadzie *nemine laedere*, które miały znaleźć zastosowanie do decyzji zarządu spółki założonej w Niemczech o zaprzestaniu finansowania działalności spółki zależnej inkorporowanej w Holandii (Mucha, 2024). Zagadnieniem kluczowym dla sprawy było to, czy tego rodzaju roszczenie należy oceniać z perspektywy statutu deliktowego i prawa miejsca wystąpienia bezpośredniej szkody (*lex loci delicti*), czy też podlega ono ocenie z perspektywy prawa siedziby spółki, w której zarząd podjął określoną decyzję. Trybunał wskazał, że kwestia odpowiedzialności członków zarządu za działania powodujące określone skutki w majątku osób trzecich nie należy do tzw. organicznych aspektów spółki. W efekcie możliwa jest kwalifikacja roszczenia o odszkodowania jako objętego zakresem rozporządzenia Rzym II[31], jeżeli naruszono „ogólny obowiązek staranności *erga omnes*", a nie „szczególny obowiązek staranności wynikający ze stosunku między organem a spółką"[32]. W samym orzeczeniu nie przedstawiono żadnych rozważań porównawczych środków przysługujących wierzycielom na gruncie prawa siedziby spółki lub miejsca wystąpienia szkody. Trybunał nie odwołał się też do testu proporcjonalności, gdyż w żadnym miejscu nie uznał, że doszło do ograniczenia swobód unijnych.

Powyższe orzeczenia pokazują, że zarząd spółki działającej na obszarze jednolitego rynku musi brać pod uwagę nie tylko reguły sprawowania zarządu właściwe ze względu na miejsce siedziby spółki, ale również miejsce faktycznego wykonywania działalności przez spółkę. Tyczy się to również decyzji związanych z zarządzaniem majątkiem i działalnością spółki. Niezależnie od oceny tej sytuacji, powstaje pytanie, z jakich względów *de facto* kumulatywne stosowanie przepisów odnoszących się do zarządu spółką obowiązujących w prawie dwóch lub więcej państw członkowskich, dopuszczone na gruncie sprawy Kornhaas oraz BMA, w sprawie STE S.a.r.l. świadczyło o ograniczeniu swobody przedsiębiorczości poprzez utrudnienie zarządzania spółką.

Po pierwsze, odpowiedzi na tak zadane pytanie należy poszukiwać w tym, że w poprzednich orzeczeniach zaistniałe wątpliwości sprowadzały się do interpretacji prawa wtórnego – szczególnych norm kolizyjnych prawa unijnego zawartych w rozporządzeniu w sprawie postępowania upadłościowego[33] oraz Rzym II[34]. Istnienie mechanizmów koordynacji porządków prawnych wyklucza więc stosowanie testu proporcjonalności. W innym przypadku zostałby podważony sens ustanowienia prawa wtórnego, tj. zwiększania stopnia pewności prawa.

Po drugie, w dosyć oczywisty sposób sprawa STE S.a.r.l. dotyczyła kwestii ściśle związanej z wewnętrznymi relacjami istniejącymi w spółce, a konkretnie kompetencjami organu spółki – zarządu. Ich naruszenie samo w sobie nie powoduje odpowiedzialności względem osób trzecich. Z perspektywy tych ostatnich, jak zauważa rzecznik generalna[35], uprawnienia zarządu lub członków tego organu do działania w imieniu spółki wymagają wysokiego stopnia pewności. Ten jest gwarantowany poprzez ustalenie uprawnień zarządu na podstawie prawa miejsca siedziby rejestrowej (statutowej) spółki. Pewność prawa i stabilność obrotu gospodarczego nie jest jednak wartością absolutną, w szczególności gdy dane działanie narusza inne reguły postępowania lub stanowi potencjalnie przejaw nadużyć, tak jak miało to miejsce w sprawie Kornhaas i BMA.

Warto w tym miejscu dodać, że gdyby w sprawie STE S.a.r.l. zarzut nieważności, względnie nieskuteczności, umowy przeniesienia własności Zamku był oparty na normach prawa upadłościowego lub prawa zobowiązań, to wiele wskazuje na to, że prawem właściwym w sprawie stałoby się prawo włoskie ze względu na główne miejsce wykonywania działalności przez spółkę (art. 7 ust. 1 w zw. z art. 3 ust. 1 rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego) lub miejsce położenia nieruchomości (art. 4 ust. 1 pkt c) rozporządzenia Rzym I[36]), lub miejsce powstania bezpośredniej szkody w majątku spółki (art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II). Stąd oczekiwana w samej sprawie STE S.a.r.l. pewność prawa co do kompetencji zarządu oraz standardu oceny decyzji tego organu jest trudna do osiągnięcia wobec całej mozaiki reguł wchodzących w skład systemów prawa wtórnego i krajowego na jednolitym rynku. Niemniej słusznie należy ocenić, że normy prawa spółek same w sobie nie powinny się przyczyniać do zwiększenia niepewności transakcji gospodarczych, w szczególności poprzez tworzenie skomplikowanych reguł oceny prawa właściwego dla kompetencji zarządu i reprezentacji spółki.

Problem określenia standardu oceny

Ostatnim zagadnieniem, które warto poruszyć przy okazji omawiania wyroku w sprawie STE S.a.r.l., jest kwestia poruszona przez rzecznik generalną i wymieniona również w samym wyroku, a dotycząca konieczności uwzględnienia regulacji prawa państwa utworzenia spółki przy dokonywaniu oceny środków ograniczających swobodę w państwie faktycznej działalności tej spółki (TSUE, 2023, pkt 42). Problem ten nie jest tak oczywisty, jak by się mogło to wydawać. Na gruncie spraw podatkowych Trybunał wypowiedział się w sprawie National Grid Indus (Mucha, 2016), mówiąc, że państwo członkowskie pochodzenia spółki nie ma obowiązku dostosowania swoich regulacji do treści prawa państwa przyjmującego, tj. w okolicznościach sprawy państwa, do którego została przeniesiona rezydencja podatkowa spółki[37]. Oczywiście nie można nie zauważyć różnic pomiędzy sprawami odnoszącymi się do materii prawnopodatkowej i tymi ograniczającymi się do kwestii korporacyjnych. W przypadku tych pierwszych nie mają większego znaczenia dla interesów fiskalnych danego państwa reguły podatkowe obowiązujące w innym państwie, jeżeli tylko to ostatnie stanie się na skutek przeniesienia rezydencji podatkowej beneficjenta należności podatkowych. W sytuacji ochrony praw interesariuszy spółki istnienie reguł ochronnych na gruncie prawa innego państwa nie pozostaje już tak bez znaczenia. Może to wprawdzie powodować problemy związane z interpretacją i zrozumieniem obcego porządku prawnego, czy czasami konieczność dochodzenia w innym państwie swoich roszczeń przed właściwym sądem, niemniej takie okoliczności nie powodują, że stosowanie obcych przepisów będzie niemożliwe. Stąd obowiązek uwzględniania norm prawa korporacyjnego państwa pochodzenia spółki przy stosowaniu testu proporcjonalności wobec ograniczeń w prawie państwa przyjmującego należy, co do zasady, uznać za celowy i potrzebny z perspektywy rozwoju unijnego jednolitego rynku.

Uwagi końcowe

Wyrok w sprawie STE S.a.r.l. stanowi kolejne orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości, które dotyczy zgodności z prawem unijnym ograniczeń ustanowionych przez państwo, w którym wykonywana jest faktyczna działalność spółki. Orzeczenie to nie pozostawia wątpliwości co do niezgodności reguły kolizyjnej, która nakazuje stosować prawo państwa miejsca działania lub sprawowania zarządu spółki formalnie zagranicznej co do kwestii oceny skuteczności czynności zarządu (reprezentacji) podjętych wobec osób trzecich przez dyrektorów spółki. Taki przepis ogranicza unijną swobodę przedsiębiorczości, gdyż prowadzi do kumulatywnego stosowania dwóch porządków prawnych do oceny działań zarządu spółki, komplikując w ten sposób prowadzenie transgranicznej działalności. Jednocześnie ograniczenie to ze względu na swój ogólny charakter nie jest niezbędne do ochrony interesów wspólników, wierzycieli lub pracowników spółki. W rezultacie nie spełnia ono standardu określanego mianem testu proporcjonalności.

Powyższe orzeczenie, chociaż wyjaśnia pewne wątpliwości, to jednak dotyczy bardzo wąsko określonego problemu. Jego znaczenie w dużej mierze sprowadza się do potwierdzenia dotychczasowego orzecznictwa i przede wszystkim restrykcyjnego podejścia TS do ograniczeń swobody przedsiębiorczości sprowadzających się do ingerencji państwa siedziby rzeczywistej spółki w wewnętrzne relacje korporacyjne.

Nie zmienia to jednak istoty problemu prawa unijnego na jego obecnym etapie rozwoju, którym jest brak stosownego aktu prawa wtórnego poświęconego prawu właściwemu dla relacji prawnospółkowych. Dopiero taki akt prawny zmniejszyłby skalę wątpliwości, które towarzyszą prowadzeniu przez spółki międzynarodowej działalności gospodarczej.

Przypisy/Notes

[1] Wyrok TS z 9.03.1999 r., Centros Ltd v. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, C-212/97, pkt 27, dalej: wyrok w sprawie Centros; wyrok TS z 16.12.2008 r., Cartesio Oktató és Szolgáltató bt., C-210/06, pkt 111, dalej: wyrok w sprawie Cartesio.

[2] Wyrok TS z 25.10.2017 r., Polbud-Wykonawstwo sp. z o.o. w likwidacji, C-106/16, dalej: wyrok w sprawie Polbud.

[3] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2121 z dnia 27.11.2019 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 w odniesieniu do transgranicznego przekształcania, łączenia i podziału spółek (Dz. Urz. UE L nr 321, s. 1), dalej: dyrektywa 2019/2121.

[4] Wyrok TS z 5.11.2002 r., Überseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC), C-208/00, EU:C:2002:632, dalej: wyrok w sprawie Überseering; wyrok TS z 30.09.2003, Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v. Inspire Art Ltd., C-167/01, EU:C:2003:512, dalej: wyrok w sprawie Inspire Art Ltd.

[5] Wyrok TS z 27.08.1988 r., The Queen v. H.M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc., C-81/87, EU:C:1988:456 – dalej: wyrok w sprawie Daily Mail.

[6] Wyrok TS z 12.09.2006 r., Cadbury Schweppes plc i Cadbury Schweppes Overseas Ltd v. Commissioners of Inland Revenue, C-196/04, EU:C:2006:544 – dalej: wyrok w sprawie Cadbury Schweppes; wyrok w sprawie Polbud, pkt 39–40.

[7] Wyrok TS z 30.11.1995 r., Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, C-55/94, EU:C:1995:411, pkt 37, dalej wyrok w sprawie Gebhard; wyrok TS z 13.12.2005 r., Sevic Systems, C-411/03, EU:C:2005:437, pkt 28–29; wyrok w sprawie Cartesio, pkt 113; wyrok TS z 29.11.2011 r., National Grid Indus, C-371/10, EU:C:2011:563, pkt 42, dalej: wyrok w sprawie National Grid Indus; wyrok TS z 12.07.2012 r., VALE Építési kft.Vale, C-378/10, EU:C:2012:440, pkt 39.

[8] Wyrok TS z 10.12.2015 r., Simona Kornhaas v. Thomas Dithmar, C-594/14, EU:C:2015:806 – dalej wyrok w sprawie Kornhaas.

[9] Wyrok TS z 10.03.2022 r., ZK v. BMA Braunschweigische Maschinenbauanstalt AG, C-498/20, EU:C:2022:173, pkt 55, dalej: wyrok w sprawie BMA.

[10] Wyrok w sprawie STE S.a.r.l., pkt 6.

[11] Tamże, pkt 7.

[12] Tamże, pkt 8.

[13] GURI nr 128 z 3.06.1995 r.

[14] „Jeżeli statut lub zgromadzenie na to pozwala, zarząd może przekazać swoje uprawnienia komitetowi wykonawczemu składającemu się z niektórych jego członków lub jednemu lub większej liczbie jego członków".

[15] Pytanie sądu włoskiego nawiązywało jeszcze do kwestii transgranicznego przekształcenia spółki, lecz TS słusznie pominął to zagadnienie z uwagi na jego nieistotność dla wyjaśnienia głównego problemu, który pojawił się w sprawie. Zob. wyrok w sprawie STE S.a.r.l., pkt 18–21.

[16] Z powołaniem się na wyrok TS w sprawie Gebhard, pkt 37.

[17] Wyrok w sprawie STE S.a.r.l., pkt 23–26.

[18] Tamże., pkt 27–28.

[19] Tamże, pkt 31–34.

[20] Tamże, pkt 36, 41.

[21] Tamże, pkt 42.

[22] Tamże, pkt 43.

[23] Tamże, pkt 47.

[24] Tamże, pkt 50.

[25] Zob. na gruncie prawa polskiego: art. 17 ust. 3 pkt 5 i 6 ustawy z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, t.j. Dz.U. 2015, poz. 1792; także w art. 6 w zw. z art. 3 projektu rozporządzenia Rzym V przedstawionego przez European Group for Private International Law, dostępny na stronie: https://gedip-egpil.eu/wp-content/uploads/2016/09/Societe-TxtSousGroup-1.pdf

[26] Zob. wyrok w sprawie BMA, pkt 52–53.

[27] Uwaga ta nie umniejsza okoliczności, że w swojej istocie umowa sprzedaży nieruchomości przez spółkę jest przedmiotem zróżnicowanej kwalifikacji w świetle prawa prywatnego międzynarodowego. Wynika to z typowego dla tego obszaru zastosowania techniki rozczłonkowania (dépeçage) pewnego zdarzenia prawnego na wiele problemów (pytań) prawnych, które są odrębnie rozstrzygane wedle właściwego dla siebie statutu – prawa właściwego.

[28] Wyrok w sprawie STE S.a.r.l., pkt 42.

[29] Por. ocenę wykorzystania skargi paulińskiej do podważenia skutków podziału spółki w wyroku TS z 30.01.2020 r., I.G.I. Srl przeciwko Marii Grazii Cicenii i in., C-394/18, EU:C:2020:56.

[30] Np. instytucja *wrongful trading* określona w s. 214 Insolvency Act 1986, c. 45.

[31] Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz. Urz. UE L 2007 nr 199, s. 40).

[32] Wyrok w sprawie BMA, pkt 55.

[33] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2015/848 z 20.05.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. UE L nr 141, s. 19), dalej: rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego.

[34] Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz. Urz. UE L 2007 nr 199, s. 40), dalej: rozporządzenie Rzym II.

[35] Pkt 48.

[36] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz. Urz. UE L nr 177, s. 6).

[37] Wyrok w sprawie National Grid Indu, pkt 62.

Bibliografia/References

Literatura/Literature

Gerner-Beuerle, C., Mucciarelli, F., Schuster, E.-P., & Siems, M. (2020). Making the case for a Rome V Regulation on the law applicable to companies. *Yearbook of European Law*, (39), 459–496. https://doi.org/10.1093/yel/yeaa007

de Luca, N. (2024). Immovable castles, movable companies and the real seat criterion in troubles (Edil Work, C-276/22). *European Company Law Journal*, *21*(4), 82–88. https://doi.org/10.54648/eucl2024010

Mucha, A. (2016). Opodatkowanie transgranicznego przekształcenia spółki w polskim prawie w świetle orzeczenia TSUE w sprawie C371/10 National Grid Indus BV oraz projektu dyrektywy przeciw unikaniu opodatkowania. *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ*, (8), 70–89.

Mucha, A. (2020). *Transgraniczna mobilność spółek kapitałowych w świetle prawa unijnego i polskiego*. Difin.

Mucha, A. (2024). The law applicable to claims for breach of duty of care by foreign controlling companies and their directors under EU law. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, (2), 123–145. https://doi.org/10.14746/rpeis.2024.86.2.08

Opalski, A., & Wiśniewski, A. W. (2017). Komentarz do art. 17. W: J. Poczobut (red.), *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*. Wolters Kluwer.

Oplustil, K. (2024). Niedopuszczalne ograniczenie unijnej swobody przedsiębiorczości spółki wynikające z kolizyjnoprawnej teorii siedziby rzeczywistej – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 25.04.2024 r., C-276/22, Edil Work 2 Srl, S.T. Srl przeciwko STE Sarl. *Glosa*, (4), 138–152.

Oplustil, K., & Mucha, A. (2020). Transgraniczne reorganizacje spółek w świetle unijnej dyrektywy 2019/2121. *Transformacje Prawa Prywatnego*, (3), 125–186.

Ringe, W.-G. (2017). Kornhaas and the challenge of applying Keck in establishment. *European Law Review*, (2), 270–278.

Stiegler, S. (2024). Gesellschaftsrechtliche Sonderanknüpfungen und Niederlassungsfreiheit Zugleich Besprechung von EuGH, Rs. C-276/22. *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht*, (5), 620–660.

Szydło, M. (2017). Directors' duties and liability in insolvency and the freedom of establishment of companies after Kornhaas. *Common Market Law Review*, (54), 1853–1866. https://doi.org/10.54648/cola2017152

TSUE. (2023). Opinia Rzecznik Generalnej L. Mediny przedstawiona w dniu 19.10.2023 r. w sprawie Edil Work 2 S.r.l., S.T. S.r.l. v. STE S.a.r.l., C-276/22, EU:C:2023:796.

Akty prawne/Legal acts

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2121 z 27.11.2019 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 w odniesieniu do transgranicznego przekształcania, łączenia i podziału spółek (Dz.Urz. UE L nr 321, s. 1).

Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz. Urz. UE L 2007 nr 199, s. 40).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz. Urz. UE L nr 177, s. 6).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2015/848 z 20.05.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. UE L nr 141, s. 19).

Ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (t.j. Dz.U. 2015, poz. 1792).

Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 2012 nr 326, s. 40).

Orzecznictwo/Judgments

Wyrok TS z 27.08.1988 r., The Queen v. H.M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc., C-81/87, EU:C:1988:456.

Wyrok TS z 30.11.1995 r., Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, C-55/94, EU:C:1995:411.

Wyrok TS z 9.03.1999 r., Centros Ltd v. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, C-212/97, EU:C:1999:126.

Wyrok TS z 5.11.2002 r., Überseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC), C-208/00, EU:C:2002:632.

Wyrok TS z 30.09.2003, Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v. Inspire Art Ltd., C-167/01, EU:C:2003:512.

Wyrok TS z 13.12.2005 r., Sevic Systems, C-411/03, EU:C:2005:437.

Wyrok TS z 16.12.2008 r., Cartesio Oktató és Szolgáltató bt., C-210/06, EU:C:2008:723.

Wyrok TS z 29.11.2011 r., National Grid Indus, C-371/10, EU:C:2011:563.

Wyrok TS z 12.07.2012 r., VALE Építési kft.Vale, C-378/10, EU:C:2012:440.

Wyrok TS z 10.12.2015 r., Simona Kornhaas v. Thomas Dithmar, C-594/14, EU:C:2015:806.

Wyrok TS z 25.10.2017 r., Polbud-Wykonawstwo sp. z o.o. w likwidacji, C-106/16, EU:C:2017:804.

Wyrok TS z 30.01.2020 r., I.G.I. Srl przeciwko Marii Grazii Cicenii i in., C-394/18, EU:C:2020:56.

Wyrok TS z 10.03.2022 r., ZK v. BMA Braunschweigische Maschinenbauanstalt AG, C-498/20, EU:C:2022:173.

Wyrok TS z 25.04.2024 r., Edil Work 2 S.r.l., S.T. S.r.l. v. STE S.a.r.l., C-276/22, EU:C:2024:348.

Dr Ariel Mucha

Doktor nauk prawnych, asystent w Katedrze Publicznego Prawa Gospodarczego i Polityki Gospodarczej na Wydziale Prawa i Administracji UJ; adiunkt w Instytucie Prawa i Ekonomii na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Radca prawny przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Krakowie.

Dr Ariel Mucha

Doctor of Laws, assistant at the Department of Public Economic Law and Economic Policy at the Faculty of Law and Administration of the Jagiellonian University; Assistant Professor at the Institute of Law and Economics at the University of National Education Commission in Krakow. Legal Counsel.

ZAPOWIEDŹ

Aleksandra Witoszek-Kubicka

GAMIFIKACJA W ZARZĄDZANIU KAPITAŁEM LUDZKIM TEORIA I PRAKTYKA IMPLEMENTACJI

Gamifikacja jest elastyczną metodą wspierania realizacji celów organizacyjnych, służy jako narzędzie zarządzania kapitałem ludzkim i wspiera proces transferu wiedzy. Autorka podjęła próbę stworzenia metodyki wdrażania gamifikacji wewnętrznej w organizacji. Sformułowała problem badawczy dotyczący identyfikacji kluczowych elementów konstrukcyjnych rozwiązania gamifikacyjnego oraz etapów jego wdrażania w organizacji w kontekście wsparcia rozwoju kapitału ludzkiego. Ważnym aspektem proponowanej metodyki jest promowanie transferu wiedzy jako jednego z istotnych komponentów kapitału intelektualnego we współczesnych organizacjach. Autorka przedstawiła etapy przygotowania metodyki oraz pokazała ograniczenia, wady i zalety proponowanego rozwiązania. Na podstawie dokonanej analizy wskazała trzy grupy zastosowań gamifikacji w zarządzaniu kapitałem ludzkim (w zależności od celu wdrożenia): ułatwienie realizacji niestandardowych zadań pracowników wiedzy, wsparcie menedżerów w zakresie udzielania informacji zwrotnej i doceniania oraz podnoszenie atrakcyjności, zmniejszanie rutyny w wykonywaniu powtarzalnych działań.